

Sanja Vulić
Zagreb

O ČAKAVSKOJ PUČKOJ PROZI U AUSTRIJSKOM GRADIŠĆU

UDK: 821.163.42(436.3)'282-3

Rukopis primljen za tisak: 16.09.2013.

Izvorni znanstveni članak
Original scientific paper

U radu se analiziraju teme i motivi te pojedine leksičke zanimljivosti u čakavskoj pučkoj prozi u austrijskom Gradišću. Uspoređuje se izvorna pučka proza koju je sabrao Balint Vujkov s autorskim prozama Antona Leopolda, nastalim na temelju izvornih pučkih proza. Teme i motivi izvornih pučkih proza, kao i onih nastalih na njihovu temelju, uspoređuju s temama i motivima pučkih proza drugih hrvatskih autohtonih zajednica u dijaspori, posebice podravskih Hrvata u Mađarskoj te bunjevačkih i šokačkih Hrvata u Bačkoj. Također se analiziraju pojedine leksičke zanimljivosti u čakavskim pučkim prozama u Austriji, te u prozama Antona Leopolda.

Ključne riječi: čakavska pučka proza, Gradišće, Balint Vujkov, Anton Leopold

Svim poznavateljima hrvatske književne narodne baštine dobro je poznato da je Balint Vujkov, marljivi prikupljač takve književne baštine, bio bunjevački Hrvat rodом iz Subotice u Bačkoj. Vujkov je narodne proze prikupljao među Hrvatima u Mađarskoj, Rumunjskoj, Austriji i Slovačkoj. Plod je toga njegova rada knjiga sabranih hrvatskih narodnih pripovijedaka, naslovljena *Cvjetovi mećave*, koja je objavljena 1971. u Matici hrvatskoj u Zagrebu. Značajan dio te knjige zauzimaju *povidajke* iz Gradišća u Austriji, koje je Vujkov prikupljao od Vincieta i Čembe na jugu, do Vorištana, Štikaprona i Trajštofa na sjeveru. Naravno, brojne je kratke narodne proze Vujkov zapisao i u srednjem Gradišću. Danas su nam ti prozni zapisi dragocjeni, jer su Vujkovljevi pripovjedači iz Gradišća bili rođeni između 1881. (najstariji) i 1920. (najmlađi), pa je to lijep jezični spomenik kako se u Gradišću govorilo pred stotinjak godina. Preko zapisanih kratkih proza sačuvan je i dio jezičnih značajki i leksika koji je u govornoj komunikaciji izumro s naraštajem koji se njime služio. Upravo smo u današnje vrijeme svjedocima naglih promjena u načinu života,

a time i gubljenja pojedinih riječi koje su se odnosile na pojmove i na stvari koje se više ne rabe. Izbor mjesnih govora koje je Vujkov obuhvatio pri zapisivanju pripovijedaka vrlo je impresivan. Sačinjava otprilike polovicu mjesnih govora u sjevernom Gradišću u Austriji (tj. Uzlop, Trajštof, Vorištan, Štikapron, Prodrštof, Klimpuh, Pajngrt i Rasporak), nekoliko mjesnih govora u srednjem Gradišću (Šušev, Gerištof, Dolnja Pulja, Frakanava), do već spomenutih Čembe i Vincieta u južnom Gradišću.

Uviđajući važnost Vujkovljeva djela, Katarina Čeliković iz Subotice i Robert Hajszan iz Gradišća objavili su ponovo *povidajke*, koje je Vujkov zapisao u austrijskom Gradišću, ali ovaj put kao zasebnu knjigu, naslovljenu *Gradišćanske povidajke* (2012.). Od jezičnih zanimljivosti u *Gradišćanskim povidajkama*, ovom prigodom upozoravamo na izraz *libac kruha*, koji nam pokazuje da i u Gradišću, kao i drugdje u hrvatskim govorima, riječ *libac* (drugdje je to *hlibac*, *hljib* i sl.) označava mjeru i oblik kruha, a za samo jelo svi Hrvati rabe riječ *kruh*. Izraz *libac kruha* u ovoj knjizi nalazimo npr. u sjevernom Gradišću u prozama "Kačin prstan"¹ iz Klimpuha te "Biela vila i libac kruha" iz Prodrštofa.

Osim s jezičnoga aspekta, Vujkovljevi zapisi hrvatskih narodnih proza u Gradišću zanimljivi su i s različitih drugih aspekata, posebice po svojim temama i motivima. U tom kontekstu izdvajamo npr. kratku prozu "Mrtav dragi na bielom konju" iz Prodrštofa u sjevernom Gradišću. Ta je proza po svojoj tematici srodna narodnoj prozi "Mertvi, živoga van" koju je Vujkov zabilježio u čakavskoj Bizonji u sjeverozapadnoj Mađarskoj. Motiv djevojke koja zaziva svoga mrtvoga zaručnika te njegov dolazak po nju da mu se pridruži u grobu, čest je u hrvatskoj narodnoj književnosti, pa tako i u hrvatskoj dijaspori. Tako ga npr. nalazimo u poemi *Jozo i Jela* koju je spjevao hrvatski pjesnik Džuso Šimara Pužarov, koji je bio rodom iz sela Martinaca u mađarskom dijelu Podravine. Ta je poema inspirirana narodnom pripovijetkom s istim motivom koju je Martinčanima često pripovijedao njihov sumještani, glasoviti nepisмени pučki pripovjedač Andrija Hideg Palitka. Koliko je motiv te pripovijetke bio duboko urezan u svijest djece u podravskim Martincima, ali i svih ostalih Martinčana, svjedoči nam svojim djelom i drugi pjesnik iz Martinaca, Josip Gujaš Džuretin. U svojoj podužoj pjesmi "Obrisi iz djetinjstva" Džuretin piše: "Stare žene / posle pozdravnog zvona / poslale nas / na spavanje / ... / Zašto su nam rekle / stare žene / da se mrtvi vraćaju po žive / Zašto su nas / plašile / To nisu bile bajke / To su bile pripovetke / o konjaniku / po mesečini / što je dolazio / k dragoj iz groba" (usp. Vulić 2011a: 209-210). Književni povjesničar Stjepan Blažetin navodi isti motiv u još dvije narodne proze koje je Vujkov zapisao u Mađarskoj. To su proze "Mesečina kaj dan" i "O mrtvima" (usp. Blažetin 1998: 131). Upravo takve usporedbe jasno pokazuju koliko je važno zapisivati narodnu književnost i općenito folklornu baštinu. Na tom je tragu nastala i ova knjiga.

Ovom se prigodom prisjećamo i nekih od Vujkovljevih suradnika u Gradišću. U svojoj bilješci na kraju knjige *Cvjetovi mećave* Vujkov piše: "Na radu u Gradišću (Burgenland) osobito izdašnu podršku pružio mi je Robert Sučić, odgovorni urednik Hrvatskih novina i tadašnji tajnik Hrvatskog kulturnog društva u Gradišću". Zato je u primjerku Vujkovljeve knjige *Do neba drvo. Hrvatske narodne pripovijetke iz Vojvodine*, koji je u vlasništvu Hr-

¹ Tj. Zmijin prsten.

vata iz Gradišća, uglednoga austrijskoga diplomata Roberta Sučića, Vujkovljevom rukom napisana ova topla posveta: “Robertu Sučiću iz bratskog srca u bratsko srce hrvatsko, sa željom da budete imali dug život, puno zdravlja i snage na radu za dobro svog hrvatskog naroda i domovine.” Posveta je napisana za Vujkovljeva boravka u Željeznu, a datirana je 16. rujna 1969.

Jedan pak od kazivača koji su Vujkovu pripovijedali narodne proze iz Frakanave u srednjem Gradišću u Austriji, bio je pučki pisac Anton Leopold, koji je rodom iz toga mjesta. Prema njegovu kazivanju (*povidanju*) Vujkov je u *Cvjetovima mećave* objavio *povidajku* s naslovom “Divojka u potoku Čavi”, a nalazimo je i u zbirci *Gradišćanske povidajke* iz 2012. Vjerojatno je Vujkovljeva knjiga bila jedan od poticaja A. Leopoldu da sastavi vlastitu zbirku srodnih proza, te se i sâm okuša u pisanju proza na pučki način. Plod toga Leopoldova rada je zbirka naslovljena *Gradišćanskohrvatske narodne priče*, koja je objavljena 2013., tj. samo godinu dana poslije objavljivanja zbirke *Gradišćanske povidajke*. Nakladnik obiju knjiga je Panonski institut iz Pinkovca u južnom Gradišću. Za potkrjepu postavke da je Leopold bio nadahnut Vujkovljevim djelom, dobro može poslužiti već spomenuta proza “Divojka u potoku Čavi”, koju je Vujkov zabilježio prema Leopoldovu kazivanju. Ta *povidajka* počinje rečenicom: “U malinu na potoku Čavi služil je visoko zrašćen i jak ditić, delal je za dva, lakoćom je htio nositi dvije pune vriće.” U Leopoldovu pak zbirku *Gradišćanskohrvatske narodne priče* uvrštena je proza naslovljena “Riba u potoku Čavi”, a podnaslov “Priča iz Pervan” upućuje da je priču s takovim sadržajem čuo u selu Pervane (sa starim genitivnim množinskim oblikom Pervan, tj. N mn. *Pervane*, G mn. *Pervan*), koje je Frakanavi susjedno selo. Tu je sadržajno riječ o istoj prozi koju je Leopold kazivao Vujkovu, ali u Leopoldovoj knjizi *Gradišćanskohrvatske narodne priče*, kako već sâm naslov pokazuje, jezik je u stanovitoj mjeri približen suvremenomu hrvatskomu standardnomu jeziku. Istodobno je zgusnuti način narodnoga pripovijedanja proširen i razlomljen u više jednostavnijih rečenica, čime se Leopold nastojao približiti suvremenim čitateljima koji preferiraju takav način izražavanja. Spominjanjem pak imena Mate Pervan upućuje čitatelja na selo iz kojega proza potječe, tj. na Pervane. Leopoldove prve četiri rečenice glase: “Na potoku Čavi stoji velika bijela zgrada. To je bio nekada malin Mate Pervana. Nekada je službovao u tom malinu kot sluga i mlinarski ditić neki Jandrac. Ov junak je bio visok, pravoga muškoga tijela i neobično jak, da je mogao po dvije pune vriće – na svakom ramenu po jednu – na jedno nositi.” Spomenuta proza nije jedina poveznica između zbirke *Gradišćanske povidajke* i zbirke *Gradišćanskohrvatske narodne priče*. U Vujkovljevoj zbirci je vrlo kratka šaljiva proza “Sveti Ibasnet” koja je zapisana u Vorištanu na sjeveru Gradišća. Svoju proširenu inačicu, naslovljenu “Novi svetac”, Leopold objavljuje kao “Priču iz Vulkaprodštöfa”, a Prodrštöf (Vulkaprodštöf), koji je također u sjevernom Gradišću, spominje se i u Vujkovljevoj zbirci, upravo u prozi “Sveti Ibasnet”. Također je vrlo kratka u Vujkovljevoj zbirci proza koja je naslovljena “Kako je nastao Štikapron”, uz koju je i navedeno da je zabilježena u Štikapronu. Znatno opširnija je inačica u Leopoldovoj zbirci naslovljena “Ognjeni zmaj”, uz koju je također navedeno podrijetlo iz Štikaprona. Većina se Leopoldovih proza ipak znatno razlikuje od onih u Vujkovljevoj zbirci. Osnovna je razlika u izboru likova. U prozama koje je Vujkov zabilježio

prema kazivanju različitih narodnih pripovjedača, likovi su vrlo često nadnaravna bića, ili životinje koje govore, a susreće se i povijesni lik kralja Matijaša (Korvina), ali zaodjenut u legendu i ruho bajke. U Leopolda su takovi likovi znatno rjeđi, premda ne rijetki. Od 35 proza, koliko ih je Leopold sabrao u svojoj zbirci, nadnaravna se bića susreću u otprilike trećini tih proza, tj. patuljak Ognjić u prozi "Ognjić", vrag u prozama "Črna voda", "Vražji malin", vražja mati u prozi "Paklenica", a najčešća su nadnaravna bića vile, i to u prozama "Cesarice", "Lozna vila"², "Vile oblakinje", "Celinska vila"³. Skupini bajkovitih pripada i proza "Lukovi turam" s motivom čudotvorne glavice luka koji se pretvorio u crkveni zvonik. Legendom je zaodjenuta i proza "Sveti Mikula", u kojoj je riječ o gradnji crkvice sv. Mikule (Nikole) na brežuljku povrh sela Pervane. U prozi "Štoričarska loza Pereš" medvjed govori ljudskim jezikom, pa je tako u zbirku uvrštena i proza s elementima basne. Dio je takovih proza upravo nadahnut onima koje je zabilježio Vujkov, kao npr. spomenuta Leopoldova proza "Riba u potoku Čavi", u kojoj je začarana djevojka bila pretvorena u ribu i opet natrag u djevojku, ili pak proza "Ognjeni zmaj" u kojoj dolijeće zmaj i spušta se u seoski zdenac. Leopold na različite načine nastoji svoje proze približiti čitateljima u današnjem austrijskom Gradišću i zapadnoj Mađarskoj, ali i svima onima koji dobro poznaju i vole to područje, kao i onima koji ga žele upoznati. Za razliku od većine narodnih proza, u njegovim se bajkovitim prozama radnja ne zbiva u nejakovim apstraktnim kraljevstvima, dvorcima, šumama, morskim dubinama i sl. Naprotiv, radnja gotovo svih priča događa se na konkretnim, prepoznatljivim lokalitetima vezanim uz Hrvate u polutisučljetoj dijaspori, npr. na hodočasničkom putu u Celie (tj. Mariazell), oko Stinjaka, u Vincietu, Ključarevcima, u Frakanavi i na lokalitetima oko Frakanave, oko Pervana, u Mučindrofu i oko Mučindrofa, u Dolnjoj Pulji i oko toga naselja, u Gerištofu i oko Gerištofa, u Bajngrobu, u Kalištofu, u Šuševu i oko Šuševa, u Mienovu, u Filežu i na lokalitetima oko Fileža, u šumi kraj Maloga Borištofa, u Velikom Borištofu, u Pajngrtu, na brijegu povrh Klimpuha, u Cogrštofu, na lokalitetima oko Prodrštofa i drugdje oko rijeke Vulke, u Štikapronu, te usto u zapadnoj Mađarskoj u Židanu, u Plajgoru i oko Plajgora, na lokalitetima oko Prisike i u gradu Kisegu. Budući da su Hrvati na tim područjima stoljećima bili vezani uz zemlju i tijesno povezani s prirodom, nije začudno što se radnja mnogih proza zbiva u šumama, na poljima, ili na brežuljcima i vodama oko pojedinih sela. Iznimka su proze u kojima nije navedeno konkretno mjesto radnje, tj. proza naslovljena "Vidovinka", s podnaslovom "Priča iz Mučindrofa", koji samo naznačuje da se pripovijedala u tom mjestu. Isto se može reći za prozu "Grobar i kradljivac", s podnaslovom "Priča iz Fileža", koju samo pripovjedač vezuje uz Filež, ali ne i radnja. U prozama "Božje drivce" i "Majuško drivo" također se iz samoga teksta ne može razabrati na koje se naselje odnose. Opisani bi se događaji mogli odnositi na bilo koje selo na tom području, ali i šire, a samo podnaslov prve "Priča iz Maloga Borištofa", odnosno druge "Priča iz Frakanave", pokazuje gdje su se pripovijedale. U spomenutoj prozi "Majuško drivo" na lijep je način ispričano kako je na prvi dan svibnja mogao nastati običaj stavljanja okićenoga stalbca pred kuću djevojaka doraslih za

² Tj. Šumska vila.

³ Tj. Vila iz mjesta Celindof.

udaju. Inače, radnja većine Leopoldovih proza događa se na području srednjega Gradišća jer je to kraj koji autor najbolje poznaje, budući da je i sam odatle rodom.

Izuzmemo li već navedene likove i događaje s nadnaravnim elementima, protagonisti su Leopoldovih proza najčešće “obični” stanovnici spomenutih hrvatskih sela, bilo iz doba naseljavanja Hrvata na taj prostor, ili iz nekoga kasnijega razdoblja, vremenski točno neo-međenoga. Često ti likovi imaju svoja imena i prezimena, što ih nerijetko još više veže uz određene lokalitete. Upravo ta povezanost uz konkretne lokalitete na kojima žive i borave Hrvati čini ove proze bliskim mnogim narodnim pričama u malim sredinama u Hrvatskoj, u kojima se također, dijelom oslanjanjem na nadnaravno, na legende, predaje i praznovjere, a dijelom na moguće stvarne događaje iz nekadašnje svakodnevice, na osebujan način dočarava narodni duh. Među brojnim autori(ca)ma takovih knjiga, za usporedbu navodim ovom prigodom nedavno preminulu Mariju Kraljić iz Vrbnika na Krku, koja je takav tip narodnih priča usputno počela bilježiti u svojoj knjizi *Vila s Hlama* (2007.), a u potpunosti im posvetila knjigu *Štroligi*, s podnaslovom *Priče iz Vrbničke usmene predaje* (2011.).

Iz postojeće pučke predaje o nastanku imena pojedinih mjesta u Gradišću, Leopold je kreirao lijepe priče. Tako uvodna proza, naslovljena “Vino u grabi”, donosi svoje objašnjenje nastanka njemačkoga imena mjesta Weingraben, te odatle hrvatske glasovne prilagođenice Bajngrob. U prozi “Ognjeni zmaj” u priču je pretočena etimologija nekadašnjega njemačkoga imena mjesta Stinkenbrunn s hrvatskom glasovnom prilagođenicom Štikapron te sadašnje njemačko ime Steinbrunn. Proza “Vrt drivlja” pripovijeda etimologiju njemačkoga imena mjesta Baumgarten, te odatle hrvatske inačice imena toga mjesta, koje glasi Pajngrt. Usporedno donosi i pučku etimologiju naziva nekadašnjega pavlinskoga samostana ovim opisom: “Ov ‘pusti kloštar’ i danas još stoji blizu sela Pajngrta usred polja i blizu guste loze. On se zove ‘pusti’ znamda zbog nekada zaostavnoga i zapušćenoga kraja ili zbog pustincev pavlinev”. Proza “Zlati ključ” objašnjava postanak imena mjesta Ključarevci, a proza “Driveni zvonik” pučku etimologiju imena mjesta Vinciet. U priče su zaodjenute i pučke etimologije imena pojedinih lokaliteta u nekom od sela ili oko sela. Na taj način npr. proza “Črna voda” otkriva postanak imena potoka Črna voda koji teče kroz jednu frakanavsku šumu, proza naslovljena “Paklenica” u priču je složena pučka etimologija imena dubljega dijela nekadašnjega Staroga potoka u jednoj od frakanavskih šuma, dok proza “Cesarice” opisuje postanak imena šume pokraj Maloga Borištofa, a proza “Štoričarska loza Pereš” postanak imena jedne šume koja pripada Doljnjoj Pulji. Neke od proza objašnjavaju kako su nastala blago podrugljiva imena koja su susjedi nadijevali kao skupna imena stanovnicima drugih hrvatskih sela u novoj domovini. Na isti su način nastajale i pošalice vezane uz stanovnike nekoga od tih sela. O tom npr. pripovijeda proza “Židanci – presni žganci”, ili pak proza “Švengari”, koja objašnjava postanak skupnoga nadimka Mučindrofac, dok proza “Hajdenjaki” objašnjava postanak skupnoga nadimka Dolnjopuljanaca. Proza naslovljena “Kako su došle buhe?” u priči donosi pučku etimologiju skupnoga imena stanovnika Šuševa, koje glasi Šuševske Buhe. Rjeđe se u prozama opisuje nastanak nadimka nekoga pojedinca, npr. u prozi “Novi svetac”.

Zanimljiva je proza “Najstariji vinogradar”, u kojoj, u priči opisujući početak vinogradarstva u Cogrštofu, Leopold na simpatičan način aludira na poznatoga cogrštofskog

vinogradara, tamburaša i kulturnog djelatnika Matu Klikovića: “U lipoj dolini kod potočića Cogorišća napravio si je mladi naseljenik Mateus Klikus ubogu kolibu od driva. U nju si je dopeljao svoju mladu ženu Marijelu Juliju. Njim su se rodila vrlo dica, tri krasne i duhovite kćerke. (...) Mateus Klikus je bio vrlo muzikalan, on je naučio svoju ženu i svoje kćerke svirati na citri i liri. (...) Nekoga dana zašao je Mateus Klikus pri lovu u jednu lozu⁴ (...) U kolibi na rubu te velike loze je živio pustenik Severin (...) Jednoga dana darovao je otac Severin (...) torbicu, a u njoj neke košćice. Ove neka on posadi na višem pjesnatom mjestu kade ima kroz ljeto obiljno sunca. (...) Ovdje su izrasle zdravlje stabljike, ke su imenovali trsi, na nji je urodilo plavkasto zrnčasto grozdje ...”.

Neke druge pak proze donose konkretne podatke iz nedaleke povijesti pojedinoga sela, npr. proza “Djundjirke” opisuje središnji dio sela Frakanave pred pola stoljeća i danas. Nakon podatka o nekadašnjoj željezničkoj pruzi u Frakanavi, Leopold piše: “Ove pruge od ljeta 1961. već nima, ar se je onde postavio park s poprsem pjesnika Miloradića⁵”. Ima i priča u kojima se objašnjava postanak nekih naprava, npr. glazbenih instrumenata. Tako u prozi naslovljenoj “U vučjoj jami” opisuje izradbu jednoga pučkoga puhačkoga instrumenta: “On je znao igrati gusle, a i gajde, diple ili kako kod nas velu – dude. Ove je on načinjao iz ovčinje kože, htio je je kroz jednu civ napuniti zrakom, a kad je htio zrak iz kožne torbice van spuščati, htio je prebirati prsti na šurlica”. Leopoldova imenica *šurlice* označava cjevčice na tom instrumentu. I inače se u Gradišću može susresti riječ *šurla* u značenju ‘mali puhački instrument’, ili u značenju ‘cijev na orguljama’, te sukladno tomu i umanjena *šurlica*. Budući da je broj turcizama u govorima Hrvata u Gradišću zanemarivo malen, upravo je *šurla* jedan od tih rijetkih turcizama. Naime, etimolog Petar Skok opisuje riječ *šurla* kao balkanski turcizam (usp. Skok 1973: 665). Već u 16. stoljeću taj je turcizam (usporedno s hrvatskom riječju *svirala*) naš leksikograf Faust Vrančić uvrstio u hrvatski stupac svoga Rječnika pet najuglednijih europskih jezika (*Dictionarium quinque nobilissimarum Europae linguarum*) (usp. Vrančić 1595: 37). To znači da je taj turcizam već tada bio prihvaćen u brojnim hrvatskim govorima, ne samo štokavskim nego i čakavskim. I danas se rabi u pojedinim čakavskim govorima, premda može imati promijenjeno značenje, npr. u Vrbniku na Krku *šurlice* su ‘vrsta tjestenine u obliku cjevčice’.

U prozi “Ognjeni zmaj” Leopold opisuje starije ljude u hrvatskim selima u Gradišću, koji u ljetnim povećerjima sjede na klupama pred svojim kućama, uz cestu, i razgovaraju: “Ipak su po starom običaju ljudi rado sidili vani na klupi i drivi pred stanjem, da se malo razgovoru i pominaju o ovom i onom.”

U kontekstu prošlih vremena, ali i sadašnjosti, važno mjesto zauzimlju zvona, kao svojevrsni simbol opstojnosti kršćanskih naroda na europskom tlu, pa tako i Hrvata. Leopold u spomenutoj prozi “Ognjeni zmaj” također piše o važnosti zvona u životu svoga naroda: “Zvoni s turma su zvonili, da opomenu ljude na molitvu, da ih Bog očuva strijele i tuče.” Simbolika zvona koja oglašavaju sve radosne trenutke u životu naroda i pozivaju na molitvu, ali oglašavaju i smrt i velike opasnosti, bila je motivom mnogih hrvatskih autora.

⁴ Tj. šumu.

⁵ Riječ je o preporoditelju Hrvata u polutisućljetnoj dijaspori, svećeniku, znanstveniku, kulturnom djelatniku i pjesniku Mati Meršiću Miloradiću.

Egzistencijalni strahovi uzrokovani elementarnim nepogodama nerijetko su simbolizirani zvonima koja "zvone naopako". Tako je npr. bunjevački Hrvat Ivan Petreš, koji je bio rodom iz mađarskoga dijela Bačke, opisujući u svojoj prozi, naslovljenoj "Potop", veliku poplavu u Podunavlju, opisao kako su "u selu bdili i čekali glas naopako udarajući zvona, koja ako se začuju, onda nije fajde, već malo i veliko mora požuriti i spasiti što je moguće". Isto tako, u svojoj prozi "Vatra" postupan porast opasnosti Petreš opisuje tako što se začulo "najpre malog, zatim većeg, a najposli velikog zvona naopako udaranje". O dvostrukom i međusobno oprječnom poimanju zvona u životu bunjevačkih Hrvata, progovara Petreš ovim riječima: "A volili smo zvona i ponosno smo se hvalili, da su naša zvona veća i da lipše glase od susjednih sela, al kad su naopako počeli udarati, onda smo zaželili bar da i ne vise u toranu". O toj drugoj, nemiljoj, ali životno važnoj ulozi zvona, Petreš piše u još jednoj svojoj prozi, naslovljenoj "Dva događaja": "Nikoji videć vatru za čas zaborave za bunu i pohite u toran, da naopakim udaranjem zvona jave svit na pažnju" (usp. Vulić 2001: 125). Proza "Zvona" šokačke Hrvatice Ruže Silađev iz Sonte u Bačkoj podsjeća na Petreševe proze. Poput Leopolda i Petreša, prisjeća se R. Silađev zvonjave koja je upozoravala na opasnost od poplave, požara, tuče, kao i zvona koja pozivaju na molitvu ili javljaju nečiju smrt: "Asnirala se zvona prije puno put, kad god je Dunov plavijo, ljudi, dica, mladež pa i žene ko će prija žurili u toranj. Vukli jedeke iz sve snage. Zvonili da javu da ide voda. (...) U slučaju vatre, bilo di da gori, oglasilo se najpri veliko zvono, pak onda sridnje i nakraj malo. Onda zvonu sva tri zajedno. (...) Ako bi naišlo nevrime, zvonilo se da zvona razbiju oblakove. (...) Puno se žita i druge litine sačuvalo sa zvonima. (...) Svaki dan redovito je tripot zvonilo na pozdravljenje. Zvalo virnike na pozdrav Gospe (...) Kad kogod umre oglasi ..." (usp. Vulić 2011b: 224-225). Zanimljivo je da i jedan pjesnik, koji je rodom sa sasvim suprotnoga kraja Mađarske, jugozapadnoga, također piše o naopakoj zvonjavi koja navještava nevolju. Riječ je o pjesniku Lajošu Škrapiću, rodom iz Petrova Sela, koji u svojoj pjesmi "Materinjski jezik", koju je objavio u svojoj pjesničkoj zbirci *Droptine*, piše: "Naopak zvoniš; što je? oganj, potop?"

Vrativši se opet Leopoldovoj zbirci, možemo zaključiti da su zbog načina na koji su napisane, kao i zbog odabranih tema i sadržaja, proze u toj zbirci zanimljivo štivo, koje se rado, lako i brzo čita. Možda se među kulturnim djelatnicima u Gradišću nađe još ponetko koga će nadahnuti Vujkovićevo djelo.

LITERATURA, VRELA I USPOREDBENA VRELA:

- Blažetin, Stjepan (1998): *Književnost Hrvata u Mađarskoj od 1918. do danas*, Matica hrvatska, Osijek
- Kraljić, Marija (2007): *Vila z Hlama*, Vlastita naklada, Vrbnik
- Kraljić, Marija; Trinajstić, Petar (2011): *Štroligi. Priče iz Vrbničke usmene predaje*, Rijeka
- Leopold, Anton (2013): *Gradišćanskohrvatske narodne priče*, Panonski institut, Pinkovac / Güttenbach
- Skok, Petar (1973): *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, knj. 3, Zagreb
- Škrapić, Lajoš (1988): *Droptine*, Budimpešta
- Vrančić, Faust (1595): *Dictionarium quingue nobilissimarum Europae linguarum*, Venetiis
- Vujkov, Balint (1963): *Do neba drvo. Hrvatske narodne pripovijetke iz Vojvodine*, Osvit, Subotica, 1963.
- Vujkov, Balint (1971): *Cvjetovi mečave*, Matica hrvatska, Zagreb, 1971.
- Vujkov, Balint (2012): *Gradišćanske povidajke*, ur. Robert Hajszan i Katarina Čeliković, Panonski institut, Pinkovac / Güttenbach
- Vulić, Sanja (2001): "Književno djelo Ivana Petreša", *Marulić*, god. XXXIV., br. 1., Zagreb, str. 123-127
- Vulić, Sanja (2009): *Vitezovi hrvatskoga jezika u Bačkoj*, NIU Hrvatska riječ – Matica hrvatska Ogranak Subotica, Subotica
- Vulić, Sanja (2011a): "Lirika Hrvata u Mađarskoj i Rumunjskoj", *Dani Balinta Vujkova*. Zbornik radova sa znanstvenih skupova 2006.-2010., ur. Katarina Čeliković, Subotica, str. 189-235
- Vulić, Sanja (2011b): "Šokica iz Sonte opet divani", u: Ruža Siladev, *Šokica pripovida*, NIU Hrvatska riječ, Subotica, str. 223-232
- Vulić, Sanja (2012): "Balint Vujkov ponovo medju svojim", u: Balint Vujkov, *Gradišćanske povidajke*, ur. Robert Hajszan i Katarina Čeliković, Panonski institut, Pinkovac, str. 541-542
- Vulić, Sanja (2013): "Anton Leopold hodi tragom Balinta Vujkova", u: Anton Leopold: *Gradišćanskohrvatske narodne priče*, Panonski institut, Pinkovac / Güttenbach, str. 4-8

ABOUT CHAKAVIAN FOLK PROSE IN AUSTRIAN GRADIŠĆE

S u m m a r y

This paper analyzes themes and motifs, as well as particular lexical curiosities in Chakavian folk prose in Austrian Gradišće. It compares the original folk prose compiled by Balint Vujkov, and the prose works written by Anton Leopold which was created on the basis of the original folk prose. The themes and motifs of the original folk prose, as well as those incurred on their basis, are compared with the themes and motifs of folk prose of other Croatian indigenous communities in the Croatian diaspora, especially Podravina Croats in Hungary, and Bunjevci and Šokci in Bačka. The paper also analyzes individual lexical curiosities in Chakavian folk prose works in Austria, as well as in the prose of Anton Leopold.

Key Words: *Chakavian folk prose, Gradišće, Balint Vujkov, Anton Leopold*

SULLA NARATIVA POPOLARE IN DIALETTO CIACAVO A BURGENLAND (GRADIŠĆE) IN AUSTRIA

R i a s s u n t o

Sono analizzati temi, motivi e alcune caratteristiche lessicali presenti nella narrativa popolare scritta in dialetto ciacavo a Gradišće (Austria). Si mettono a confronto la narrativa popolare originale raccolta da Balint Vujkov e le prose d'autore di Anton Leopold, ispirate alla prosa popolare. I temi e i motivi presenti nella narrativa popolare e nei suoi derivati, venono a loro volta paragonati con i temi e i motivi nella prosa di altre comunità croate autoctone presenti all'estero, soprattutto presso i Croati di Podravina in Ungheria, Croati Bunjevci e Šokci di Bačka. Si affrontano inoltre alcune peculiarità nella prosa popolare in dialetto ciacavo in Austria e nella narrativa di Anton Leopold.

Parole chiave: *prosa popolare in dialetto ciacavo, Burgenland, Balint Vujkov, Anton Leopold*

Podaci o autoru: Dr. sc. Sanja Vulić profesorica je na Odjelu za kroatologiju Hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu. Predaje Hrvatsku dijalektologiju; Jezik Hrvata u dijaspori; Čakavsku književnojezičnu baštinu; Tvorbu riječi u hrvatskom jeziku; Suvremenu hrvatsku književnost u staroj dijaspori i Hrvatski tisak u dijaspori.

e-adrese: svulic@hrstud.hr; sanja.vulicc@gmail.com

mob.: 098/ 9044425